

Janik Henrietta

Intézményválasztási aspektusok vizsgálata a felsőoktatás nemzetköziesítésének tükrében

Examining Aspects of Institutional Choice in the Context of the Internationalisation of Higher Education

Összefoglalás

A nemzetközi hallgatói mobilitás egyre nő, és átformálja a felsőoktatási intézmények képét. Ez a tanulmány a nemzetközi hallgatók, fogadó ország kiválasztására vonatkozó, motiváló tényezőit vizsgálja. Az intézményválasztás szempontjait nem-parametrikus teszt, faktorelemzés és főkomponens-elemzés segítségével vizsgáltuk 270 fős minta alapján. A Magyarországon végzett kutatások eredményeire támaszkodva a tanulmány a fogadó ország kiválasztását befolyásoló tényezőket és a végső fogadó intézmény kiválasztását befolyásoló tényezőket analizáló további kutatásokat vizsgálja. Ezen eredmények alapján a tanulmány amellett érvel, hogy a származási országon belüli gazdasági és társadalmi erők szolgálnak arra, hogy a hallgatókat külföldre „tolják”. A döntés azonban, hogy melyik fogadó országot választják, számos „húzó” tényezőtől függ. A tanulmány kiemeli az emberi környezet minőségének, a földrajzi közelségnek, a tandíj- és megélhetési költségeknek, az ösztöndíj-lehetőségeknek és a fogadó ország vagy intézmény ismertségének fontosságát, valamint a nyelvi közelségnek a hallgatói áramlásra gyakorolt hatását. A jelen empirikus kutatás feltárja az összefüggéseket néhány húzó tényező, például az előnyös földrajzi elhelyezkedés, az intézmé-

nyi támogatás, az emberi környezet minősége, a diplomaszerezés költségei, a kapcsolati háló és kultúra, a pozitív országimázs, valamint a nemzetközi hallgatók származási országa között. A faktorelemzés eredményei feltárják az ebben a kutatásban használt tanulási változók mögöttes struktúráját, továbbá empirikus támogatást nyújtanak annak alkalmazásához a nemzetközi hallgatók felsőoktatási tanulmányi tapasztalatainak jövőbeli vizsgálataiban.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: I23, C14, C38

Kulcsszavak: nemzetközi hallgatói mobilitás, nemzetközi hallgatói döntéshozatali folyamat, push-pull elmélet, nem-paraméteres vizsgálat

SUMMARY

International student mobility has been growing and reshaping the landscape of tertiary institutions. This paper examines the factors motivating international student choice of host country. We examined institutional choice aspects using a non-parametric test, factor analysis, and principal component analysis based on a 270-person sample. Drawing on the findings from research studies undertaken in Hungary, the paper examines the factors influencing host country selection and additional

---

JANIK HENRIETTA, PhD hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (janik.henrietta@gmail.com).

research that examines the factors influencing choice of final host institution. Based on these findings, the paper argues that economic and social forces within the home country serve to „push” students abroad. However, the decision on which host country they will select is dependent on a variety of „pull” factors. The paper highlights the importance of the quality of human environment, geographical proximity, tuition and living costs, scholarship opportunities, post-graduation employment options and awareness of a host country or institution, as well as the influence of language proximity on student flows. The present empirical research reveals the close correlations between some pull factors such as advantageous geographical location, institutional support, quality of human environment, expected balanced work environment after graduation, and country of origin of international students. Results from a factor analysis reveal an underlying structure to the learning variables used in this research and provide empirical support for its application in future investigations of the academic experiences of international students in higher education.

Journal of Economic Literature (JEL)

codes: I23, C14, C38

Keywords: international student mobility, international student decision-making process, push-pull theory, non-parametric test

BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedekben jelentős paradigma-váltás történt a globális felsőoktatási piacon, amelynek egyik előnye az egyetemek növekvő nemzetközivé válása. Az egyetemek nemzetközivé válása rendkívül összetett folyamat. Bár a nemzetközi hallgatói mobilitást gyakran tekintették keletről nyugatra vagy délről északra történő mozgásnak, az új oktatási szereplők megjelenése a globális felsőoktatási piacon elkezdte megváltoztatni a régóta fennálló mobilitási paradigmákat (Stewart, 2020). A nyugati országokból érkező hallgatók mostanra Ázsiába kezdtek el járni, és a régió belüli mobili-

tás magán Ázsián belül is kibővült (Lee, 2015; Rámháp et al., 2017; Batmunkh–Popp, 2021).

A nemzetközi trendekkel összhangban és a magyar felsőoktatási piac változásaira reagálva a magyar felsőoktatási intézmények egyre inkább felismerik a nemzetközi hallgatók jelenlétének fontosságát. A folyamatosan csökkenő állami támogatás, a fizetős képzések bevezetése és a magyarországi demográfiai hullámvölgy miatt az egyetemek mindezen tényezők hatására a kielezett hazai és nemzetközi felsőoktatási versenyben kénytelenek növelni a fizetős diplomaprogramban résztvevő nemzetközi hallgatók számát (Filep–Lukács, 2021; Janik–Tóth–Naár, 2021; Pupp–Filep, 2021; Vinogradov et al., 2015). A nemzetközi hallgatók által fizetett tandíj jelentős bevételnövekedést jelent az egyetemek számára, de a külföldi hallgatók által teremtett nemzetközi környezet előnyös a magyar hallgatók számára is.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) adatai szerint 2019-ben világszerte több mint 6,1 millió nemzetközi hallgatót vettek fel felsőoktatási intézményekbe, ami több mint kétszerese a 2007-es adatnak (OECD, 2021). A nemzetközi és külföldi felsőoktatási hallgatók száma 1998 és 2019 között évente átlagosan 5,5%-kal nőtt. Ez a szám 2030-ig várhatóan további 2,3 millióval fog növekedni, legalábbis ez volt az előrejelzés a koronavírus-járvány kitérőse előtt, amely soha nem látott kihívások elé állította a nemzetközi felsőoktatást. Ez a globális járvány megrengette a nemzetközi csere és a hallgatói mobilitás jövőjét, jelentős fennakadásokat okozva az egyetemek bezárásával, utazási korlátozásokkal, a vízumkiadás felfüggesztésével, valamint az egészségügyi és biztonsági aggályok miatti online oktatással (Brammer–Clark, 2020).

Jelen cikkben számos modellből kiindulva megvilágításba kerül a külföldi hallgatók intézményválasztási logikája. A nemzetközi felsőoktatási trendekhez igazodva a hazai felsőoktatási szakmai fórumokon egyre gyakrabban lehet hallani a nemzetközi hallgatók intézményválasztásának fontosságáról, az e tevékenységgel foglalkozó hazai szakirodalom ugyanakkor

rendkívül szegényes, az e területre vonatkozó kutatások pedig esetlegesek.

A külföldi hallgatói jelenlét, ahogy a cikkben bemutatásra kerül, nemcsak az egyetem, de az egyetem székhelyéül szolgáló város és régió számára is kiemelt fontosságú. A külföldi hallgatók jelenléte régiós szinten rendkívül jelentős gazdaságélénkítő szereppel bír. A külföldi hallgatók számának a növelése tehát nemcsak a felsőoktatási intézmények, hanem a regionális gazdasági környezet érdekeit is szolgálja.

A tanulmány célja, hogy elemezze a 2020/2021-es tanévben a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemen (korábbi Szent István Egyetem) tanuló nemzetközi hallgatók egyetemválasztási szempontjait és motivációit. A megváltozott felsőoktatási piaci környezet következtében a világ felsőoktatási piacain az elmúlt évtizedekben folyamatosan nőtt a külföldön tanuló hallgatók száma. A tanulmány további része az alábbiak szerint kerül bemutatásra: először az irodalmi áttekintés, mely magában foglalja a hallgatói mobilitások szerepét, az intézményválasztási modelleket, kiemelve a „push-pull” elméletet, valamint a kutatási célok meghatározását és a hipotézisek kidolgozását. Másodsor, az anyag és módszertani rész tartalmazza a mintát és az eljárást, az eszközt és a statisztikai elemzést. Harmadszor, az eredmények kerülnek bemutatásra, beleértve a faktorelemzést és a „push-pull” modellezést. Végül azok a következtetések kerülnek megfogalmazásra, melyek olyan stratégiákat vázolnak fel az intézmények számára, mellyel a felsőoktatási intézmény vonzóvá tehető, ugyanakkor itt tarthatóak a nemzetközi hallgatók.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A felsőoktatás nemzetköziesítése világszerte dinamikusan zajló folyamat, amelynek a megragadása éppen ezért nem könnyű feladat. E folyamatot gyakran a hallgatói mobilitásra és az idegen nyelven nyújtott képzésekre egyszerűsítik le, pedig - ahogy a szakértők mondják - a felsőoktatás nemzetköziesedése ennél többet kellene, hogy jelentsen. Több mint egy évtizede Bologna volt az a politikai téma, amely köré az

európai felsőoktatási rendszerek nagyobb fokú koherenciájának a fokozására, valamint e rendszerek reformjára és korszerűsítésére irányuló erőfeszítéseket szervezték. Bologna kreatív és dinamikus folyamatnak bizonyult, többféle közvetett és közvetlen hatással. A sikere jelentősen meghaladta az eredeti nyilatkozatot aláírók szándékait és törekvéseit. Bolognának azonban most szembe kell néznie a változásokkal - mind a gazdasági és politikaiakkal, mind a társadalmi, kulturális és tudományosakkal (Kátai-Náárné Tóth, 2020).

A felsőoktatás nemzetköziesedése mögött Európában jelenleg két erőteljes motor áll. Az egyik az Európai Unió társadalompolitikai programja, amely az európai közösség építéséhez kapcsolódik; a másik tisztán piaci: a cégeknek igényük van egy globális toborzói bázisra az oktatásban. A megnövekedett globalizáció az országok gazdasági egymásrautaltságához vezet, és a fizikai távolság elveszíti jelentőségét (Vasa-Angeloska, 2020). Az éles versenyben való eredményes részvétel tudatos stratégiát és megfelelő erőforrásokat, illetve azok hatékony felhasználását igényli. A társadalompolitikai közösségépítő célt szolgálja például az uniós finanszírozású Erasmus+ program, míg Magyarországon a keleti és déli nyitás jegyében 2013-ban indított Stipendium Hungaricum (továbbiakban: SH) program az, amely támogatja a felsőoktatás nemzetköziesítését – részben a gazdaságpolitikai célok szolgálatában, részben pedig minőségfejlesztést generálva.

Ebből a szempontból elsősorban a gazdasági követelményekre kell összpontosítani, ami elveszíti a nemzetközivé válás által kínált egyedülálló lehetőségeket, gazdagítja a hallgatók és a személyzet oktatási és kutatási tapasztalatait, és katalizálja a felsőoktatás hozzájárulását a globális társadalomhoz (Vinogradov et al., 2015; Garai-Fodor-Csiszár-Kocsir, 2018; Csiszár-Kocsir et al., 2021; Garai-Fodor et al., 2021). Fontos továbbá, hogy az új típusú kihívások kezeléséhez és azoknak a nemzetköziesítési stratégiákra gyakorolt következményeihez is szükség van a kutatási megközelítések átdolgozására. A felsőoktatás nemzetközivé válásának

rendszerintű változásához a holisztikusabb, interdiszciplináris és transzverzális megközelítés révén át kell gondolni a tudás, a kutatás és az oktatás konceptualizálásának a módját (Robson–Wihlborg, 2019).

A nemzetköziesítés a globális oktatás, különösen a felsőoktatás szerves részévé vált. Évente diákok milliói utaznak át az országhatárokon, hogy külföldön szerezzenek diplomát. Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Ausztrália hagyományosan a legnagyobb szereplő a nemzetközivé vált felsőoktatás piacán, a nemzetközi hallgatói létszám közel felét fogadják. Ezek a klasszikus úti célok azonban veszítenek a piaci részesedésükből, mivel a régiókon belüli preferencia egyre növekszik a régiók közötti oktatási cserékkel szemben, és számos ázsiai országnak lenyűgöző eredményei vannak abban, hogy vonzó tanulmányi célpontként népszerűsítsék magukat. Ázsia leghíresebb desztinációi közé tartozik Japán, Kína, Dél-Korea, India, mostanában pedig Szingapúr és Malajzia is (Tong, 2020). Míg a felsőoktatás nemzetközivé tételével foglalkozó szakirodalomban számos részletes elemzés található ezekről a hagyományosan és feltörekvően népszerű országokról, a kevésbé népszerű úti célok között nagy a különbség.

A származási országuk szempontjából a mobilizáló diákokat elveszített tehetségnek tekinthetik (ez az ún. „brain drain” jelenség). Ezek a hallgatók azonban hazájukban is hozzájárulhatnak a tudásfelvételhez, a technológia korszerűsítéséhez és a kapacitásépítéshez, feltéve, hogy a tanulmányaik után hazatérnek, vagy szoros kapcsolatot tartanak fenn hazájuk állampolgáraival (Janik–Tóth–Naár, 2021). A tanulmányaikat külföldön elvégző hallgatók olyan tudásra tesznek szert, amelyet gyakran közvetlen személyes interakciók révén osztanak meg, és amelyek lehetővé tehetik hazájuknak a globális tudáshálózatokba való integrálódását. Egyes kutatások azt sugallják, hogy a tengeren túli hallgatók száma jó előre jelzi a jövőbeni tudósok ellentétes irányú áramlását, és bizonyítékot szolgáltat a szakképzett munkaerő nemzetek közötti jelentős mozgására. Ezenkívül úgy

tűnik, hogy a hallgatói mobilitás mélyebben formálja a nemzetközi tudományos együttműködési hálózatokat, mint akár egy közös nyelv, akár a földrajzi vagy a tudományos közelség (Bhandari, 2019; Kovács–Vasa, 2020).

Németországhoz, Franciaországhoz, Hollandiához vagy Svájcához viszonyítva Magyarország egy közepes méretű ország Európában, és azoknál sokkal kisebb nemzetközi népszerűséggel rendelkezik a felsőoktatás biztosításában. Ennek ellenére a magyar kormány kiemelten kezeli az SH programot, hogy évente több ezer külföldi hallgató jöjjön tanulni a magyar felsőoktatási intézményekbe.

2020-ban a világ felsőoktatási intézményei bezártak, hogy megelőzzék a koronavírus-járvány terjedését, ami potenciálisan több mint 3,9 millió, OECD-országokban tanuló nemzetközi és külföldi hallgatót érintett (UNESCO, 2020). A tagállamoknak nemzeti helyreállítási és rezilienciaépítési terveket kellett készíteniük, amelyekben meghatározták a 2021-2023-ra vonatkozó reform- és beruházási programjukat (Pomázi, 2020).

A hallgatói mobilitás az oktatás nemzetköziesedésének egyik leginkább látható eleme (Byram–Dervin, 2009; Kovács–Tarrósy, 2017; Lukács et al., 2020). Alapvető célja egyrészt az európai identitás és polgárság megerősítése, tudatosítása, az európai kulturális sokszínűség és multikulturalizmus elősegítése (King–Ruiz-Gelices, 2003), másrészt a külföldi tapasztalattal felvértezett munkavállalók hatékonyabb tudáshasznosítása (Honvári, 2012). A külföldi tanulmányok jelentős előnyökkel járnak a hallgatók tanulási folyamatában és kompetenciáik fejlesztésében (Bracht et al., 2006).

A hallgatói mobilitás több milliárd dolláros iparág: évente 30 milliárd dollárt tesz ki, vagyis az OECD országoknak nyújtott szolgáltatások kereskedelmének 3% -át (Gargano, 2009).

Intézményválasztásra ható tényezők

Azmat és szerzőtársai (2013) szerint a célország és a megcélzott intézmény vonzereje és az általuk képviselt tudásszint, a szülőhelyhez való

földrajzi közelség és könnyebb megközelítés, a hallgatók által elérhető szervezeti támogatások és a fogadó ország felsőoktatásának költség-szintje pozitívan befolyásolja a felvételizők döntését, amit McMahon (1992) a célország gazdaságának a kiinduló ország gazdaságához mért nagyságával, a két ország közötti kulturális kapcsolatok meglétével és a szülőföldi támogató szolgáltatás jelenlétével egészíti ki. Azmat és szerzőtársai (2013) a szülőhely elhagyására ösztönző taszító tényezőként említik a családi körülményeket, a demográfiai és gazdasági helyzetet, továbbá a helyben elérhető felsőoktatás szintjét. Adorján (2018) szerint kínai hallgatók a hazai továbbtanulás kapcsán taszító tényezőként élik meg a kínai felsőoktatás frontális jellegét, az interakció hiányát az oktatásmódszertanban és a tananyag szabályozatlanságát. Keczer (2016) szerint mindez azért okoz problémát Kínának, mert a külföldön tanuló hallgatók jelentős hányada nem tér vissza szülőhazájába.

A külföldi továbbtanulást befolyásoló tényezők közül kiemelendő a felvételiző szűkebb környezete, családjuk és barátaik véleménye, támogatása. A hallgatók egy része számára a család már a házastársat és a saját gyermekeket jelenti. Emellett jelentősen befolyásolja a felvételizők döntését saját nyelvismeretük, demográfiai jellemzőik, amelyek különböző kultúrák esetén eltérő hatással lehetnek a továbbtanulási szándéokra és lehetőségekre, továbbá befolyásoló tényező lehet a továbbtanulni vágyók tanulmányi lehetőségekkel kapcsolatos tájékozottsága és informálódási lehetőségei is (Bartha–Gubik, 2018). Beine és szerzőtársai (2014) szerint a felvételizők intézményválasztására pozitív hatással van a saját honfitársaik jelenléte az adott egyetemen vagy főiskolán, mivel azt feltételezik, hogy jobb kapcsolati tőkével rendelkeznek majd a fogadó intézményben, ami segít nekik a felmerülő problémák megoldásában, a tapasztalatok átadásában. Kéri (2019) szerint ezt a szájreklámnak is nevezett jelenséget kiemelt figyelemmel kell követnie a felsőoktatási intézményeknek, hiszen a felvételiző hallgatók intézményválasztását nagyban befolyásolhatja az adott egyetem jelenlegi vagy korábbi hallga-

tóinak véleménye. Tóth és Kiss (2017) szerint ugyanakkor az intézményválasztást befolyásoló vonzó és taszító tényezők egy részére a felsőoktatási intézmény nem, vagy csak igen közvetett módon tud hatást gyakorolni.

Vonzó tényező lehet ugyanakkor például egy elérhető ösztöndíj a célországban, amely biztosítani tudja a felvételiző hallgató majdani megélhetését. További vonzó tényező, ha egy befogadó ország a mérsékelt tandíjak mellett a megélhetés költségeit tekintve is elérhető marad a felvételizők számára (Yeravdekar–Tiwari, 2014).

A külföldi hallgatók intézményválasztási preferenciáját több körülmény is befolyásolja. Az ország - és azon belül az egyetem - kiválasztása során az anyagiaknak komoly jelentősége van, emellett a felsőoktatási intézményekben zajló idegen nyelvű képzések tradíciói is hatnak a leendő hallgatók felvételi döntésére. A beiskolázást végző ügynökségek szerepe is tekintélyes az intézményválasztási folyamatban, azonban Kéri (2016) szerint a legjobb marketing továbbra is a barátok, családok ajánlása.

Az intézményválasztás során a célország felsőoktatási rendszerének, illetve konkrétan a célintézménynek a fejlettsége is pozitív ösztönzőként hathat, ennek befolyásolása azonban komoly kiadásokat tesz szükségessé az egyetemek részéről. Az Európai Unió társfinanszírozásában megvalósuló fejlesztési programok anyagi fedezetet biztosítanak az intézmények infrastrukturális- és humán tőkefejlesztési koncepcióihoz is (Vasa et al., 2014).

A felsőoktatás nemzetköziesedésére vonatkozó „push” és „pull” faktorok egy egészen újszerű, az akkreditációval és a képzésszervezéssel is összefüggő modellje kezd elterjedni a saját környezetüket stratégiai szemlélettel alakító negyedik generációs egyetemek megjelenésével. Ennek megfelelően a „húzó” faktor új megközelítése szerint a felsőoktatási intézmény képzési kínálata illeszkedik a piacon megjelenő kereslet elvárásaihoz. A „toló” faktor újszerű értelmezése szerint pedig maga az egyetem generál keresletet a képzési portfóliójához (Lukovics–Zuti, 2014).

A felsőoktatásban tanuló nemzetközi hallgatók elégedettsége kulcsfontosságú a felsőoktatási rendszer és azon belül az idegen nyelven zajló képzések fenntarthatósága szempontjából. A magyar intézmények és az ott folyó képzések megítélése javult az utóbbi időkben. Általánosságban elmondható, hogy a kreditmobilitás keretében az országba érkező külföldi hallgatók elégedettsége mindig magasabb a teljes idejű mobilitásba belevágó nemzetközi hallgatókéénál, akik változatos tapasztalatokról számolnak be felmérések során. Általános probléma az egyetemeken kívüli világban az angol nyelv ismeretének hiánya, ami jelentősen megnehezíti az ügyintéztést. A hallgatók arra is panaszkodnak, hogy az egyetemek kissé magukra hagyják őket (Berács, 2018). Malota és Gyulavári (2018) szerint a Magyarországon tanuló külföldi hallgatók a szépségre, a kedvességre, a barátságosságra, a békés jellegre, a segítőkészségre, a megfizethetőségre, Budapestre, a kultúrára, továbbá a biztonságra és nyugalomra asszociáltak az ország kapcsán, mint pozitív tényezőkre.

Intézményválasztási modellek

A felsőoktatás iránti kereslettel kapcsolatos elméletek és kutatások alapvető és szerves részét képezi a hallgatók intézményválasztása. Az évek során különböző elméleteket és modelleket szintetizáltak e bonyolult döntéshozatali folyamat tanulmányozására (Vrontis et al., 2007). A hallgatói választási modellek az 1980-as évek elején jelentek meg, és a legtöbb tanulmány, amely az egyetemválasztási folyamatot próbálta megérteni, a következő kategóriák valamelyikébe sorolható: közgazdasági modell, státusz-szerzési modell és kombinált modell (Hossler et al., 1999). Ezek a választási modellek segítenek a kutatóknak megérteni, hogy a felsőoktatási intézményválasztásra vonatkozó döntéshozatal bonyolult és hosszadalmas folyamat, amelyet sokféle tényező befolyásol (Kusumawati, 2013). Ezek a modellek a felsőoktatással kapcsolatos kutatásokban számos általános fogyasztói magatartás- és döntéshozatali modellel állnak kapcsolatban.

A közgazdasági modell

A közgazdasági modell, más néven az emberi tőkebefektetési modell a klasszikus közgazdász modellből származik, amely azt sugallja, hogy a döntések minden szempontból tökéletesen és teljesen racionális helyzetben születnek (Lee, 2015). A közgazdasági modell alapvetően kvantitatív és a racionalitáson alapul, feltételezve, hogy a döntéshozónak a vásárlási döntést megelőzően világos és jól meghatározott célja van (Lee, 2015). A közgazdasági modell feltételezi, hogy a diákok maximalizálni akarják a hasznosságukat és minimalizálni a kockázataikat. Más szóval, egy adott intézmény kiválasztása a diákok által vélt előnyökön alapul (Vrontis, 2007). Minél nagyobb az előny, annál nagyobb a valószínűsége, hogy azt az intézményt választják. A racionális döntéseket a rendelkezésükre álló információk alapján hozzák meg. Kotler és Fox (1995) egy átfogó döntéshozatali modellt vezetett le, amely alapvetően a közgazdasági modellre épül. A gazdasági modell hatása nyomon követhető a Perna (2006) által kidolgozott keretrendszerben is, ahol a szerző bemutatja, hogy a hallgatók a felsőoktatási intézményt a költség-haszon szempontok alapján választják ki. A várható előnyöket - akár pénzübeli, akár nem pénzübeli jutalmakat - összevetik az egyetemre járás várható költségeivel. Eközben Crossman (2010) kutatása ismét megerősíti a közgazdasági elmélet fontosságát az emberi viselkedés alakításában. Az emberek megvizsgálják a lehetséges költségeket és hasznokat, mielőtt döntést hoznának. Minél nagyobb a gazdasági haszon, annál motiváltabbak az emberek arra vonatkozóan, hogy megfontolják a lehetőséget (Crossman, 2010).

A státusz-szerzési modell

A státusz-szerzés modellje (Hearn, 1984; Sewell et al., 1986) vagy a szociális modell a szociálpszichológia tudományágához tartozik, és elsősorban a pszichológiai és kognitív folya-

matokra összpontosít. Ez a modell általában inkább kvalitatív, mint kvantitatív (Lee, 2015). A státusz-szerzési modell gyakran a spektrum másik végén helyezkedik el a gazdasági modellel szemben, elutasítva azt a feltételezést, hogy a felsőoktatási intézményválasztás racionális döntés (Raposo–Alves, 2007). Az ilyen modellek arra összpontosítanak, hogy a társadalmi-gazdasági háttér (családi helyzet, tanulmányi képességek) hogyan alakítja a hallgatók oktatási törekvéseit (Sewell–Shah, 1968; Carter, 1999; Vrontis, 2007). A státusz szerzésének modellje azt is figyelembe veszi, hogy a kulturális (nyelvi készségek, kulturális ismeretek és modorosság) és társadalmi tőke (szociális háló) szociológiai konstrukciói hogyan befolyásolhatják a hallgatók döntéshozatali folyamatait (Bourdieu, 1986). A modell figyelembe veszi mind az egyéni és társadalmi tényezőket, ami viszont jobb hozzáférést tesz lehetővé a kritériumok közötti különbségek feltárásához (Manski–Wise, 1983). A státusz-szerzési modell lényege az utóbbi években számos fogyasztói döntési modellbe is beépült. Kotler és Fox (1995) például modelljükben integrálják a társadalomelméletet, hogy megmagyarázzák a család, a szociális háló és a tanulmányi feltételek hatását a diákok döntéseinek kialakításában.

Kombinált modellek

Egyes kutatók szerint a két modell integrációja jelentős elemzési erőt biztosít, mivel az emberi viselkedés racionális aspektusait szociológiai szempontokkal kombinálja (Raposo–Alves, 2007). Ezek a kombinált modellek a gazdasági és a társadalmi modellekből származó kulcsmutatókat is bevonják a választás kiválasztási folyamatába (Joseph–Joseph, 1998; 2000). Számos kombinált modell létezik, de a legismertebbek a következők: a Jackson-modell (1982), a Hanson és Litten-modell (1982), a Chapman-modell (1981), valamint a Hossler és Gallagher-modell (1987).

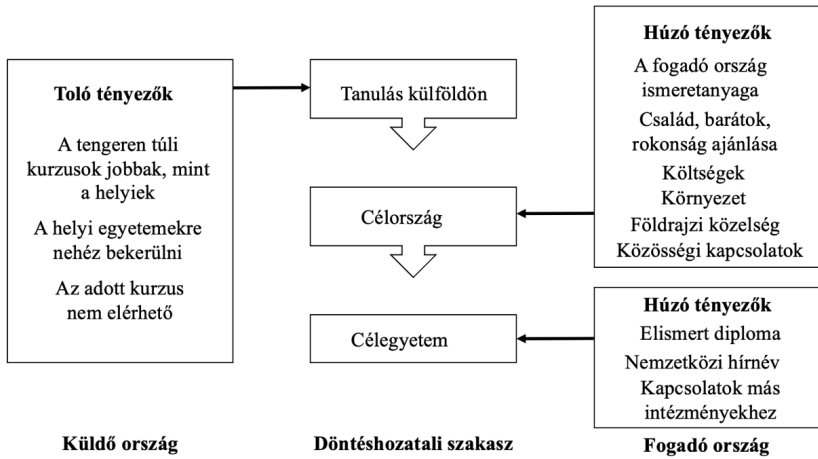
Push-pull modell

A toló-húzó elméletet kezdetben a migrációval kapcsolatos kérdések vizsgálatára alkalmazták (Lee, 1996), mielőtt széles körben alkalmazták volna a nemzetközi diákok mobilitásának kutatására. A toló-húzó elmélet története már a 19. századra visszavezethető, amikor Ernst Ravenstein (1885) a *Journal of the Statistical Society* folyóiratban megjelentette „The Law of Migration” című tanulmányát, amelyben a szerző azt állította, hogy a migrációt „push és pull” folyamatok szabályozzák. A toló-tényezők olyan kedvezőtlen tényezők, amelyek arra készítik az embereket, hogy elköltözzenek jelenlegi helyzetükből. Ezzel szemben a húzó-tényezők olyan kedvező tényezők, amelyek vonzzák az embereket az új helyre való költözésre (Dorigo –Tobler, 1983). Más szóval a toló-húzó tényezők okozati hatásai segítenek meghatározni a migrációs áramlások nagyságát és irányát (Portes–Borocz, 1989).

McMahon (1992) a legkorábbi kutatók között volt, aki a toló-húzó elméletet az 1960-as és 1970-es években az Egyesült Államokban élő nemzetközi diákok vizsgálatára alkalmazta. A toló-húzó elméletet széles körben alkalmazták a nemzetközi hallgatói mobilitás kutatásában, a hallgatók migrációs mintáinak feltárásában (Altbach, 1991; Mazzarol–Soutar, 2002). A nemzetközi hallgatói mobilitással összefüggésben a toló tényezők a származási ország kedvezőtlen helyzetére utalnak, amely a hallgató külföldi tanulmányok melletti döntését kezdeményezi (Gatfield–Chen, 2006). Ezzel szemben a húzó tényezők gyakran a fogadó ország vonzerejével és intézményi jellemzőivel vagy tulajdonságai-val hozhatók összefüggésbe (Mazzarol–Soutar, 2002; Wilkins et al., 2012).

A legtöbb kombinált modellhez hasonlóan a toló-húzó elmélet is három szakaszban ábrázolja a hallgatók döntéshozatali folyamatát (lásd a 1. ábrát), amely a következőkkel kezdődik: 1. a külföldi tanulmányok elhatározása; 2. ezt követi a tanulmányi célpont kiválasztása; és végül 3. a kívánt felsőoktatási intézmény kiválasztása (Chen, 2007). A külföldi tanulási szándék egy sor

1. ábra: Push-pull modell

Forrás: Mazzarol–Soutar (2002)

(belső és külső tényezők által egyaránt gerjesztett) toló-tényező hatására alakulhat ki az anyaországon belül. A toló tényezők általában a származási ország kedvezőtlen politikai és/vagy gazdasági körülményei által okozott negatív körülményekre utalnak (Chen, 2007). A szándék kialakulása után a következő fázis a fogadó ország kiválasztása. Ebben a fázisban a húzó tényezők (az országra vonatkozó tényezők széles skálája) vonzóbbá tehetnek egy országot egy másikkal. Az országvonzó tényezők közé tartozhat például az ország imázsa, kultúrája, nyelve, politikai stabilitása, megélhetési költségei, közelsége, vízumügyintézés és migrációs ügyek (Mazzarol–Soutar, 2002). A harmadik szakaszban a diákok kiválasztják a kívánt intézményt. Ebben a szakaszban számos további húzó faktor (intézményi tényezők kötege) különbözteti meg az egyik intézményt a másiktól. A húzó tényezők általában pozitívak és vonzóak (Mazzarol–Soutar, 2002; Chen, 2007; Maringe–Carter, 2007; Llewellyn–Smith–McCabe, 2008). Valójában Singh és társai (2014) tanulmányukban megállapították, hogy a húzó faktorok sok szempontból jelentősebb hatással vannak a diákok választására, mint a toló tényezők. Az intézményi húzó faktorok közé tartoznak például: az intézmény imázsa, hírneve, minősége, programjai, díjai, elhelyezkedése, munkahelye,

környezete és létesítményei.

Számos korábbi tanulmány használta a toló-húzó elméletet, mint mechanizmust a nemzetközi hallgatói döntések megértéséhez (McMahon, 1992; Mazzarol–Soutar, 2002; Binsardi–Ekwulugo, 2003; Maringe–Carter, 2007; Bodycott, 2009; Cheng et al., 2013; Zheng, 2014). A toló tényező szemszögéből nézve a küldő ország kormánya számára némi visszatekintést mutat arra, hogy a hallgatók miért részesítik előnyben az egyik tanulmányi célországot a másikkal szemben. A kormányok dolgozhatnak azon, hogy országuk gyenge tulajdonságait fejlesszék, hogy javítsák a hazai piac vonzerejét, és csökkentsék a helyi diákok elvándorlását (Ahmad–Buchanan, 2017). A húzó faktorok szempontjából a hallgatók számára vonzó tényezők megértése segít a fogadó országnak és a felsőoktatási intézményeknek abban, hogy korszerűbb nemzetközi toborzási stratégiát alakítsanak ki. Egyes kutatók kiterjesztették a toló-húzó elméletet, és azt javasolják, hogy az egyes intézményeknek rendelkezniük kell saját húzó-tényezőikkel, hogy megkülönböztessék magukat a piacon (Mazzarol–Soutar, 2002; Maringe–Carter, 2007). A toló-húzó elmélet holisztikus és zavartalan képet nyújt a nemzetközi hallgatói mobilitási mintákról és trendekről (Lee, 1996; Portes–Rumbaut, 1990; Cinel, 1991).

Push-pull modell kritikája

A toló-húzó keretrendszer népszerűsége ellenére ezt az elméletet kritika érte, mivel túlságosan nagy hangsúlyt fektet a tanulók döntéseire ható külső erőkre, és elhanyagolja a személyes tényezőket. A hallgatók személyes és szociológiai hátterük - például egyéni preferenciáik és jellemzőik, társadalmi-gazdasági státuszuk, nemük, motivációik és törekvéseik alapján eltérően reagálhatnak a toló és húzó tényezőkre, és fontos figyelembe venni ezeket a tényezőket a hallgatók felsőoktatási intézményválasztásának megértéséhez (Wilkins et al., 2012). Pimpa (2002) kritizálta továbbá a toló-húzó elmélet túlságosan leegyszerűsített jellegét, mivel csak három szakaszból áll (a külföldi tanulmányok elhatározása, az ország, majd a felsőoktatási intézmény kiválasztása). A szerző amellett érvel, hogy a kurzusok és a város kiválasztása ugyanolyan fontos, és ezeket is be kellene vonni a keretrendszerbe.

CÉLOK

A tanulmány átfogó célja, hogy megvizsgálja a magyarországi felsőoktatási intézményekben a nemzetközi hallgatók felsőoktatási intézménnyel kapcsolatos választását és döntését befolyásoló legfontosabb tényezőket. Ez a cél a következő három konkrét célkitűzéshez vezet:

- Azonosítani a nemzetközi hallgatók felsőoktatási intézményválasztási döntését befolyásoló legfontosabb toló („push”) és húzó („pull”) tényezőket Magyarországon.
- Megvizsgálni, hogy az olyan húzó tényezők, mint a földrajzi hely megválasztása, a költségek és a diploma megszerzésének fontossága, valamint a támogató emberi környezet az egyetemi évek alatt és után, a nemzetközi hallgató küldő/származási országától függenek.
- Kitérni arra, hogy az intézményválasztást milyen mértékben befolyásolja a diákok neme, életkora, családi állapota, valamint a szülők felsőfokú végzettsége.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatásom során kvantitatív felmérést végeztem, melyben a számszerűsített adatok elemzését hajtottam végre. A primer kutatás alapját a saját összeállítású kérdőív képezi, mely 27 szakaszon belül elhelyezett 64 kérdést tartalmazó angol nyelvű kérdőív feldolgozásán alapul. A választásom azért esett a mesterképzésen tanuló Stipendium Hungaricum ösztöndíjjal bíró hallgatókra, mert a szakirodalmi feltárás alapján ezen a területen az elmúlt időszak folyamán jelentős fejlődési, nemzetköziesedési folyamatok mentek végbe. A kérdőív fő célja volt feltárni a külföldi hallgatók demográfiai és szociokulturális hátterét, intézményválasztással összefüggő motivációját, oktatással kapcsolatos elégedettségét. A kérdőív egy része a hallgatók társadalmi integrációjával, illetve erre vonatkozó igényeivel foglalkozik.

A fenti célokkal összhangban a kérdőívben zárt és nyitott kérdések egyaránt szerepeltek. A zárt kérdésen belül skálakérdéseket és Likert-skálát használtam. A skálakérdéssel érzelmek, attitűdök mérését, pozitív vagy negatív voltát számszerűsíthetjük. A leggyakrabban használt fajtája az 1-es és 6-os közötti értékelés, jelen esetben a 1 jelentette az egyáltalán nem fontos, a 6 pedig a nagyon fontos kategóriát. A Likert-skála egy állítással való egyetértés mértékét vagy egy vélemény helyeslését fejezi ki a válaszadónak. A kérdőív szerkesztőnek csak az állítást kell meghatároznia, maga a skála mindig ugyanaz. Amennyiben a kitöltők páros számú opció közül választhatnak, abban az esetben nincsen lehetőség semleges középérték megjelölésére, azonban a vélemények kifejezése terén könnyebben dönthetnek a válaszadók, mintha egy kategorikusabb igen-nem döntést kellene meghozniuk. A kérdőív saját összeállítású, azonban a felmerült témakörök nagyban követik a szakirodalmi feltárás keretében vizsgált egyes körülményeket. A kérdőívet hat témakörből állítottam össze. Az első témakör az általános kérdéseket tartalmazta, mely a demográfiai adatok mellett a nyelvismeretre irányul. A második kérdéskör a tanulmányokkal ösz-

szefüggő kérdéseket mérte fel. A megkérdezés során arra is kitértem, hogy melyik intézmény mely szakján tanul a kérdőívet kitöltő. Ezen kívül a képzés finanszírozására és az előképzettségre vonatkozó kérdéseket is feltettem. A kérdőív harmadik részében a magyarországi életkörülményeiket tártam fel. Arra kerestem választ, hogy hol és kivel élnek, milyen módon közlekednek és mekkora jövedelem áll a rendelkezésükre. A negyedik blokkban arra vonatkozóan tettem fel kérdéseket, hogy a kitöltők miért Magyarországot választották tanulmányaik színhelyéül. Az ötödik kérdéskör a magyarországi tanulmányok során szerzett tapasztalataikra vonatkozott. A kérdőív záró témakörében a diploma megszerzés utáni terveivel kapcsolatban tettem fel kérdéseket, illetve nyitott kérdés keretében lehetősége volt a válaszadónak hosszabban kifejteni az oktatás fejlesztésével kapcsolatos meglátásait.

Jelen tanulmány öt kutatási hipotézis megvalósítására törekszik.

H1: Pozitív összefüggés van az intézményi támogatás és a magyarországi diplomaszerezés alacsonyabb költségei között.

A felsőoktatás nemzetközivé válásának egyik legfontosabb kérdése, hogy a multikulturális környezetben mennyire zökkenőmentes az információátadás. A nemzetköziesítésben élenjáró angolszász felsőoktatási intézmények esetében ez nem kérdőjelezhető meg, hiszen a képzés nyelve eleve az angol. Azokban az országokban azonban, ahol nem az angol a hivatalos nyelv, a tudomány művelése és átadása során nagy gondot kell fordítani az idegen nyelv megfelelő használatára. Erre a hallgatók is kiemelt figyelmet fordítanak, hiszen a magyar egyetemi oktatók angol nyelvtudása meghatározó szempont a kiválasztási folyamatban.

Az egyetem tulajdonságai közé tartoznak az egyetem sajátos egyedi jellemzői, mint például a program elérhetősége, a felvételi kritériumok, az iskola fizikai megjelenése, az oktatás minősége (rangsor) és/vagy jellemzői, valamint az érdeklődésre számot tartó program kínálata (Wintre et al. 2015).

H2: A nemzetközi hallgató küldő/származási

országa és az olyan húzó tényezők, mint a földrajzi hely megválasztása, a felmerülő költségek és a diploma megszerzésének fontossága, valamint a támogató emberi környezet az egyetemi évek alatt és után között szoros kapcsolat van.

A meglévő szakirodalomban Wintre és szerzőtársai (2015) szerint a pénzügyi okok valamennyi válaszban megmutatkoztak (pl. olcsóbb tandíj, mint más országokban vagy ugyanazon ország egyetemén), ugyanakkor nem voltak az egyetemi ösztöndíjakra való utalások. Ugyan ebben a cikkben azt is megállapították, hogy a helyszín a motivációs tényezőkre vonatkozott, amelyek azzal kapcsolatosak, hogy hol (melyik országban vagy városban) található az egyetem.

Bacci és Bertaccini (2021) szerint minden egyes egyetemi helyszínhez kapcsolódik egy életminőségi (QoL) index, amely a következő területekkel kapcsolatos konkrét szempontokat foglalja össze: életszínvonal, üzlet és munka, környezeti és egészségügyi szolgáltatások, népesség és társadalom, közbiztonság és szabadság.

A fogadó országba való jövőbeli karrier/bevándorlás kilátásai a karrierrel, az életmóddal, az élethelyzettel, a bevándorlással és a jobb jövőbeli karrierlehetőségekkel kapcsolatos motivációs tényezőket tartalmazta a fogadó országban (Wintre et al., 2015).

H3: Az intézményválasztást befolyásolja a diákok neme, életkora, családi állapota és a szülők felsőfokú végzettsége.

Yue és Lu (2022) szerint a szakirodalomban dokumentált, hogy az egyének külföldi tanulmányi szándéka eltér a nemük, az életkoruk és a szülők iskolai végzettsége szerint. Míg a külföldi tanulmányok terén a nemek közötti különbség, miszerint a nők nagyobb valószínűséggel tanulnak külföldön, mint a férfiak, széles körben elismert, nincs konszenzus a férfiak és a nők külföldi tanulmányi szándékának különbségeiről. Bár egyes tanulmányok (pl. Lindsay, 2014) azt állították, hogy nincsenek jelentős különbségek a külföldi tanulási szándékok között, a legtöbb tanulmány (pl. Salisbury et al., 2010; Hurst, 2018; Van Mol, 2021) egyetértett

abban, hogy a nők motiváltabbak a külföldi tanulmányok terén, mint a férfiak, mivel „a nemi tőkének egy olyan régóta fennálló történelmi formája, amely a nők felfelé irányuló mobilitását és osztályreprodukciónak az otthon elhagyásával teszi egyenlővé” (Hurst, 2018). Emellett az idősebb hallgatókról megállapították, hogy vonakodóbbak a külföldi tanulmányoktól, mint a fiatalabbak (Pope et al., 2014), mivel több társadalmi kötelezettségük (pl. teljes munkaidős állás) és családi felelősségük (pl. házastárs és gyermekek) van. A külföldi tanulás nehéz döntés lehet számukra, mivel fel kell függeszteniük jelenlegi munkájukat és egy időre el kell hagyniuk otthonukat. E nehézségek miatt Kim és Goldstein (2005) megállapította, hogy az idősebb hallgatóknak alacsonyabbak a külföldi tanulmányi szándékaik, mint a fiatalabbaknak. Emellett a szülők iskolai végzettsége is meghatározóan befolyásolja az egyének külföldi tanulási szándékát (Miller, 2008; Pope et al., 2014). A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők hajlamosak arra ösztönözni gyermekeiket, hogy a középfokú tanulmányok befejezése után felsőfokú tanulmányokat folytassanak, és több javaslatot adnak a tanfolyamválasztásra (Salisbury et al., 2010). Emellett a magasan képzett szülőkkel rendelkezők általában magasabb jövedelmű családokból származnak, és jobb középiskolákba járnak, ami finanszírozhatja a beiratkozásukat, és kedvet ad nekik a külföldi tanulmányokhoz (Kim–Lawrence, 2021).

H4: Pozitív kapcsolat van a nemzetközi hallgatók elégedettsége és az ajánlási hajlandóság között.

Magyarországon az alacsony népesség miatt a felsőoktatás hazai piaca meglehetősen korlátozott, ezért létfontosságú, hogy nemzetközi hallgatók toborzásával bővítse globális piacát. Mivel a felsőoktatási piac egyre inkább versenyhelyzetbe kerül és egyre inkább fogyasztóközpontúvá válik, a felsőoktatási szolgáltatóknak azonosítaniuk és meg kell érteniük azokat a kulcsfontosságú tényezőket, amelyek befolyásolják a hallgatók döntését a felsőoktatási intézmények kiválasztásában. Ez segíthet a felsőoktatási intézményeknek abban, hogy

vagy azonnal módosítsák jelenlegi marketingstratégiáikat, vagy új marketingstratégiákat dolgozzanak ki annak érdekében, hogy e tényezők alapján stratégiaileg pozicionálják magukat a piacon. A marketing stratégiák kutatásai egy további irányt jelenthetnek kutatásomban.

A hallgatói elégedettség szintén népszerű téma a nemzetközi felsőoktatási kutatásokban. Ezeket a tanulmányokat általában a hallgatók fogyasztás utáni magatartásának bemutatására végzik, amely a hallgatók elvárásaival és a felsőoktatási intézmény általuk érzékelt szolgáltatási teljesítményével kapcsolatosak. Az elégedettségi szint megértésének fontosságát nem lehet alábecsülni, mivel az bizonyítja, hogy ha a hallgatók elégedettek a felsőoktatási intézmény szolgáltatásaival, akkor lojálisak lesznek az intézményükhöz. Arambewela és Hall (2013) szignifikánsan erős kapcsolatot állapított meg az elégedett hallgatók pozitív szópropagandája (WOM) és a hallgatói magatartás között. Pozitív WOM esetén a hallgatók valószínűleg ajánlják családtagjaiknak és barátaiknak, hogy tanulmányokat folytassanak azon az egyetemen, amelylyel elégedettek (Slethaug–Manjula, 2012). A pozitív WOM nemcsak a hallgatók megtartását javítja, hanem az egyetem jobb márképítését is eredményezi (Arambewela–Hall, 2013). Ez javíthatja a felsőoktatási intézmény hitelességét és presztízsét, ami végül növelheti a hallgatók számát (Marzo-Navarro et al., 2005).

H5: A húzó faktorok növelésével növelhető a nemzetközi hallgatói létszám is, ehhez újszerű méréseken alapuló marketing stratégia szükséges.

A felsőoktatás szolgáltatásközpontú megközelítésével szemben Clayson és Haley (2005) a társadalmi marketingorientáció szerepére helyezik a hangsúlyt. A társadalmi marketingorientáció során a partnerség nemcsak az oktató és hallgató között, hanem az összes érintett között fennáll (szülő, alumni, kormány, üzleti élet szereplői stb). Ez a modell hosszabb távú kapcsolatok kiépítését jelenti, mint az én-központú vevőmodell. Fontossá válik a partnerek közötti folyamatos visszajelzés. A hallgatóknak felelősségük van a többi érintett felé, ezáltal egy ma-

guknál nagyobb közösségben partnerek. Büszkék lesznek ezáltal magukra és az intézményre, melynek hosszú távon sok pozitív haszna lesz a társadalom egészére.

A felsőoktatásmarketing elemzése során számos kutató a kapcsolatmarketing jellemzőinek a jelenlétére hívja fel a figyelmet.

A kapcsolatmarketing lényege, hogy a szervezet és a fogyasztó között egy olyan tranzakció valósul meg, mely során a két fél között kölcsönös függőség és interakció jelentkezik. A kapcsolatmarketing egyes formái szintén adaptálhatóak a felsőoktatási szférára (az e-marketing, az adatbázis marketing, a hálózatmarketing) (Pavluska, 2010).

Minta

A tanulmány a magyarországi nemzetközi diákokat vette alapul. A 2019 őszén Magyarországon beiratkozott hallgatók 13,5%-a nemzetközi (Janik–Naárné Tóth, 2021). A vizsgálatot 17 magyarországi egyetemen végeztem: nyolc budapesti és további kilenc vidéki egyetemen.

A jelen tanulmány retrospektív dizájnra alapul, amelyben a résztvevőket arra kéri, hogy emlékezzenek vissza, milyen tényezők befolyásolták döntésüket a magyarországi tanulmányok mellett. A retrospektív tervezés célja az volt, hogy megkerüljék az egyének véleményének „finomhangolásával” kapcsolatos aggodalmakat a jövőbeli feladatokra adott válaszok tekintetében.

A tanulmány egyszerű véletlenszerű mintavételi módszert alkalmazott a mennyiségi adatok gyűjtésére. Az adatgyűjtés 2020 őszi félévében, október és december között zajlott. Mintámban 47% női és 53% férfi válaszadó volt, akik 19-21 évesek (3,2%), 22-25 évesek (43,1%), 26-30 évesek (40,3%), 31-35 évesek (11,3%) és 36 évesek vagy idősebbek (2,1%). A szakok széles skálája képviseltette magát: műszaki tudomány (18,4%), természettudomány (17,7%), mezőgazdaság (14,1%), informatika (14,1%), közgazdaságtan (10,2%), bölcsészettudományok (9,9%), társadalomtudományok (8,8%), művészettudomány (2,5%), jog (1,4%), orvos- és egészségtudomány (2,1%), állattudomány (0,7%), n=270

orvos- és egészségtudomány (2,1%), állattudomány (0,7%). Átlagosan résztvevőim szüleinek 45,9%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel.

Egy huszonhét részből, 64 kérdésből álló kérdőívet terveztem, hogy összegyűjtsem a válaszadók demográfiai adatait és a megítélésüket arról, hogy bizonyos tényezők milyen mértékben befolyásolták a külföldi tanulmányok mellett hozott döntésüket. Néhány szakasz kivételével a válaszadók válaszainak rangsorolására minden egyes pont esetében egy hatfokozatú Likert-skálát használtam, amely az „egyáltalán nem érték egyet” (1) és a „teljesen egyetértek” (6) közötti skálán mozgott. Az eszköz pszichometriai tulajdonságait a véglegesítés előtt értékeltem a jó megbízha-

1. táblázat: A felmérés szociodemográfiai adatai

		Változó	%
nem		férfi	53,0
		nő	47,0
kor		19-21	3,2
		22-25	43,1
		26-30	40,3
		31-35	11,3
		36 fölött	2,1
szak		műszaki tudomány	18,4
		természettudomány	17,7
		mezőgazdaság	14,1
		informatika	14,1
		közgazdaságtan	10,2
		bölcsészettudományok	9,9
		társadalomtudományok	8,8
		művészettudomány	2,5
		jog	1,4
		orvos- és egészségtudomány	2,1
		állattudomány	0,7
			n=270

Forrás: saját kutatás (2020)

2. táblázat: A tételek leíró statisztikai és a konstrukciók belső megbízhatósága a feltáró faktorelemzés eredményei alapján (n=270)

Konstrukció (faktor)/elemek	Átlag	SD	Loadings	Cronbach alfa
Intézményi támogatás Magyarországon	4.79	1.05		0.759
A magyar egyetemek oktatói állományának tudományos és gyakorlati ismeretei.	4.59	1.36	0.731	
A magyar egyetemek által kiadott mesterképzések diplomái az EU valamennyi tagállamában érvényesek.	4.95	1.31	0.727	
Számomra kulcsfontosságú volt a Szipendium Hungaricum pályázat támogatása.	5.24	1.32	0.669	
A magyar egyetemek oktatóinak angol nyelvtudása.	4.31	1.55	0.606	
A diploma megszerzésének alacsonyabb költségei	3.83	1.23		0.653
Magyarországon olcsó megélhetés.	4.11	1.34	0.850	
Magyarországon könnyű mesterképzési diplomát szerezni.	3.34	1.49	0.732	
A felsőoktatási szolgáltatások átlagára Magyarországon.	3.66	1.67	0.643	
Előnyös földrajzi elhelyezkedés	4.80	1.18		0.778
Fontos számomra, hogy lehetőségem legyen a schengeni övezeten belülre utazni.	4.65	1.48	0.852	
Magyarországról könnyen el tudok utazni más EU tagországokba.	4.93	1.12	0.809	
Fontos volt számomra, hogy egy EU-tagországban tanuljak.	4.60	1.54	0.691	
Pozitív országimázs	3.76	1.20		0.727
Szerintem a magyar emberek segítőkészek.	4.16	1.54	0.815	
Csak Magyarországon akartam tanulni, máshol nem.	2.52	1.65	0.738	
Szerintem a magyar egyetemek tudományos színvonala magas.	4.31	1.18	0.700	
Az emberi környezet minősége	3.96	1.71		0.819
Az egyetem adminisztratív munkatársai.	4.88	1.63	0.896	
Kiszolgáló alkalmazottak üzletekben, piacokon, éttermekben, pubokban, klubokban stb.	4.02	1.72	0.761	
Diákszálló vagy lakás bérelhető.	4.13	1.76	0.700	
Az egyetem oktatói.	4.76	1.60	0.870	
Kapcsolati háló és kultúra	4.75	1.32		0.880
Fontos számomra, hogy baráti kapcsolatokat építsek ki magyar emberekkel.	4.57	1.50	0.928	
Fontos számomra a magyar kulturális örökség felfedezése.	4.61	1.44	0.898	
Kiterjedt kapcsolati hálóval a végzés után sikeresebbé válhatok.	4.94	1.36	0.833	

Forrás: saját kutatás (2020)

tóság és érvényesség biztosítása érdekében. Elemeztem az egyes skálák tételek közötti korrelációit, majd azokat, amelyeknél a korrelációs együttható $> 0,30$ volt, feltárási faktorelemzésnek vetettük alá varimax rotációval. A tényezőket akkor tekintettem értelmesnek, ha sajátértékük > 1 volt. A végleges eszköz fenntartásához az elemeknek legalább 0,50-es faktortöltéssel kellett rendelkezniük. Az értelmes faktorok belső megbízhatóságát a Cronbach α segítségével becsültem meg. Az egyetlen faktorra betöltött olyan tételeket, amelyek belső megbízhatósági együtthatója legalább 0,70 volt, összeadtam, hogy egy skálapontot alkossak. Ezután értékeltem a skálák konstrukciós érvényességét, megnézve, hogy a skálák a várt irányokban korrelálnak-e egymással.

A 2. táblázat a tételek és konstruktumok átlag- és szórásértékeit, valamint a tételek részletezését és a konstruktumok Cronbach-alfa együtthatóját mutatja.

Minden adatelemzés előtt Kolmogorov-Szmirnov statisztikai tesztet alkalmaztam a minta normalitásának vizsgálatára. Az adatvizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a tanulmányban szereplő összes változó nem normális eloszlású, mivel az összes p -érték kisebb, mint 0,05. Ezért az adatelemzéshez alternatív, nem parametrikus statisztikai teszteket használtam. Mann-Whitney U -teszteket végeztem annak megállapítására, hogy a nem, a családi állapot, az életkor és a kontinens között vannak-e szignifikáns különbségek a skálákra adott válaszok tekintetében

EREDMÉNYEK

Intézményi támogatás Magyarországon

Ahogy a 4. táblázatban is látható, pozitív eredmény, hogy mérsékelten erős korreláció ($r=0,482$) van a diplomaszerezés költségei és az intézményi támogatás között. Akinek fontos az intézményi támogatás, beleértve a magyar egyetemek oktatóinak tudományos és gyakorlati tudását, a magyar egyetemek által kiadott mesterdiplomák az EU összes tagállamában ér-

vényesek, a Stipendium Hungaricum ösztöndíj támogatása, a magyar egyetemek oktatóinak angol nyelvtudása szempontok, annak szintén fontos szempont a költség és a diplomaszerezés, mint például az, hogy Magyarországon olcsó élni, Magyarországon könnyű elvégezni a mesterdiplomát, és a felsőoktatási szolgáltatások átlagára Magyarországon. Egy olyan hallgató számára, akinek az intézményi támogatás kevésbé fontos, a többi tényező nem annyira fontos.

A diploma megszerzésének alacsonyabb költségei

Vizsgálataink során azt találtuk (4. táblázat), hogy a diplomaszerezés alacsonyabb költségei tényező fontosabb az Amerikából érkező hallgatók számára, mint az afrikai és ázsiai hallgatók számára. A felsőoktatási intézményükhöz kapcsolódó szolgáltatások árai tehát kevésbé fontosak az Európából érkezők számára, mint az Amerikából érkezők számára. Ebben a tanulmányban Amerika többnyire a dél-amerikai országokat jelenti. Az Amerika és Európából érkező hallgatók válaszai között szignifikáns a különbség abban a tekintetben, hogy mennyire fontos szempont a diploma megszerzésének alacsony költsége. Az Amerikából érkezők esetében fontosabb ez a faktor.

Előnyös földrajzi elhelyezkedés

A 3. táblázat azt mutatja, hogy az előnyös földrajzi elhelyezkedés dimenzió fontossága a legfiatalabbak körében alacsonyabb, a 26-30 évesek körében pedig magasabb. A 26-30 évesek nagyobb valószínűséggel utaznak az Európai Unión belül, amint azt az ábrák is mutatják. Az elemzések azt mutatják, hogy az előnyös földrajzi elhelyezkedés, az Európai Unión belüli mozgás lehetősége kevésbé fontos az Európából érkezők számára (Amerika, Afrika és Ázsia összevetésében).

3. táblázat: A Mann-Whitney és Kruskal-Wallis nemparametrikus tesztek eredményei (n=270)

Konstrukció (tényező)/elemek	Nem	Családi állapot	Kor	Földrészt
Intézményi támogatás Magyarországon	n.s. p=0.684 h=0.166	n.s. p=0.835 h=2.098	n.s. p=0.068 h=5.391	n.s. p=0.768 h=1.138
A diploma megszerzésének alacsonyabb költségei	n.s. p=0.296 h=1.094	n.s. p=0.614 h=2.673	n.s. p=0.097 h=4.665	p=0.036 h=8.552
Előnyös földrajzi elhelyezkedés	n.s. p=0.987 h=0.000	n.s. p=0.830 h=2.137	p=0.017 h=8.127	p=0.027 h=9.161
Pozitív országimázs	n.s. p=0.083 h=3.010	n.s. p=0.204 h=7.225	n.s. p=0.578 h=1.096	n.s. p=0.255 h=4.056
Az emberi környezet minősége	n.s. p=0.321 h=0.983	n.s. p=0.797 h=2.360	p=0.026 h=7.305	n.s. p=0.598 h=1.880
Kapcsolati háló és kultúra	n.s. p=0.402 h=0.704	n.s. p=0.980 h=0.751	n.s. p=0.108 h=4.447	n.s. p=0.351 h=3.276

n.s. = nem szignifikáns; *A Mann-Whitney teszt eredménye; **A Kruskal-Wallis és Dunn-Bonferroni tesztek eredményei

Forrás: saját kutatás (2020)

Pozitív országimázs

A pozitív országimázs és az előnyös földrajzi elhelyezkedés között gyenge az összefüggés, ami azt jelenti, hogy akiknek nem fontos a pozitív országimázs, a magyar emberek segítőkészsége és

a tanulmányi színvonal, azoknak annál kevésbé fontos az Európai Unió belüli tanulás, illetve a könnyű utazás bármely uniós országba. Az eredmények azt mutatják, hogy azoknál a diákoknál, ahol a szülők felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, fontosabb a célszám pozitív megítélése.

4. táblázat: A változók közötti kétváltozós korrelációk

	Intézményi támogatás Magyarországon	Előnyös földrajzi elhelyezkedés	A diploma megszerzésének alacsonyabb költségei	Pozitív országimázs	Az emberi környezet minősége	Kapcsolati háló és kultúra
Intézményi támogatás Magyarországon	-	0.286**	0.482**	0.443**	0.217**	0.377**
Előnyös földrajzi elhelyezkedés		-	0.426**	0.114	0.068	0.297**
A diploma megszerzésének alacsonyabb költségei			-	0.336**	0.226**	0.367**
Pozitív országimázs				-	0.251**	0.315**
Az emberi környezet minősége					-	0.274**
Kapcsolati háló és kultúra						-

**p < 0.01 Forrás: saját kutatás (2020)

Az emberi környezet minősége

Az intézményi támogatás és a humán környezet minősége között gyenge, egyirányú kapcsolat ($r = 0,217$) mutatkozik (4. táblázat), tehát akinek nem fontos az intézményi támogatás, annak nem fontos az emberi környezet minősége (kollégium, tudományos és adminisztratív személyzet tagjai) sem. A számítások azt mutatják, hogy az emberi környezet minősége tényező fontosabb a 30 év feletti hallgatók számára, mint a 30 év alattiak számára (3. táblázat). Az Európából érkezők esetében magasabb a score értéke az Ázsiából érkezőkhöz képest, fontosabb számukra az emberi környezet minősége. Amerika-Afrika-Európa és Afrika, Ázsia, Amerika között nincs szignifikáns eltérés.

Kapcsolati háló és kultúra

Az Európából érkezők az Ázsiából érkezőkhöz képest magasabb pontszámot kapnak az emberi környezet minősége faktorral szemben (2. ábra). Az európai diákok számára tehát fontosabb, hogy olyan diákokkal tanuljanak együtt, akik elfogadják a kultúrájukat, ugyanakkor megőrizhetik kulturális értékeiket, vagy akár olyan élelmiszerboltot találnak, ahol speciális,

az étrendjüknek megfelelő ételeket vásárolhatnak. Amerika esetében fontosabb a kapcsolati háló és kultúra faktor, Európához képest.

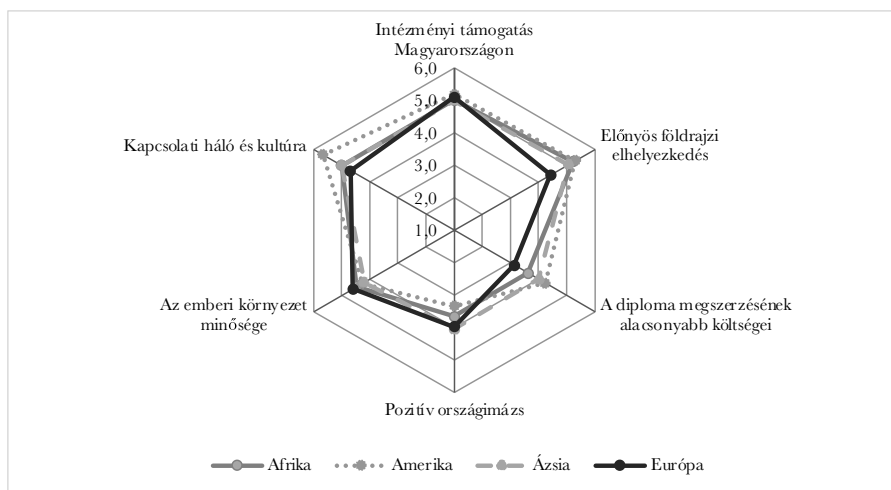
KÖVETKEZTETÉSEK

Közel szignifikánsan kimutatható, hogy a férfiak számára fontosabb a pozitív beilleszkedés, tehát fontos számukra a sikeres beilleszkedés a magyar társadalomba, és a férfiaknál ritkábban fordult elő, hogy nyelvi nehézségekkel küzdöttek az egyetemi tanulmányaik alatt és azokon kívül is.

Az ázsiai hallgatók számára kevésbé fontos, hogy a diploma megszerzése után kiegyensúlyozott és inspiráló munkakörnyezetet találjanak a munkahelyükön, míg az európai kontinenseken élők számára a munka kiegyensúlyozottsága és a kellemes munkakörnyezet mellett az a legfontosabb, hogy a munkájuk érdekes legyen és lehetőséget biztosítson kompetenciáik fejlesztésére.

Az Afrikából érkezők számára a legfontosabb, hogy a diploma megszerzése után egy megbízható és elismert vállalatnál dolgozhassanak, ahol fontos a csapatmunka, a vállalati hírnév és a hiteles teljesítményértékelési rendszer.

2. ábra: A küldő országok kontinenseinek összehasonlítása a vizsgált dimenziók alapján

Forrás: saját kutatás (2020)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adorján Mária (2018): Modern társadalmi és gazdasági kihívások kínai egyetemi hallgatók szemszögéből. In: Torgyik Judit (szerk.): *Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció*. International Research Institute, Komarno, 2018, pp. 153-161.
- Alex Kim Lee (2015): *Revealing the unspoken: Malaysian students' intrinsic influences in selecting the UK for higher education migration*, Doctoral Thesis, University of Hertfordshire.
- Alexander Lindsay (2014): *The Gender Gap in Study Abroad*. Master thesis. Brattleboro, VT: SIT Graduate Institute.
- Allison L. Hurst (2018): Class and gender as predictors of study abroad participation among US liberal arts college students. *Stud. High. Educ.* 44, pp. 1241–1255.
- Altanshagai Batmunkh – Popp József (2021): Social & Spatial Analysis, and Economic Indicators of Mongolia. *Open Journal of Social Sciences*, 9, pp. 227-235. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.98016>
- Andriani Kusumawati (2013): *Students' perception of choice criteria in the selection of an Indonesian public university*, Doctoral Thesis, University of Wollongong.
- Arnaz Binsardi – Frances Ekwulugo (2003): International marketing of British education: Research on the students' perception and the UK market penetration. *Marketing Intelligence & Planning*, vol.21, no.5, pp. 318-327.
- Bacci Silvia – Bertaccini Bruno (2021): *Assessment of the University Reputation Through the Analysis of the Student Mobility: Soc Indic Res 156*, 363–388. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02322-x>
- Bartha Zoltán – Gubik S. Andrea (2018): A felsőoktatási hallgatók Erasmus-programországokon belüli részleges mobilitásának intézményi meghatározói. *Marketing és Menedzsment* 52. Mobilitás Különszám. 2018. pp. 33-46.
- Berács József (2018): Nemzetköziesedés és hallgatói mobilitás. In: Kováts Gergely – Temesi József (szerk.): *A magyar felsőoktatás egy évtizede 2008-2017*. Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatószek Központja, Budapest, 2018. pp. 147-170.
- Catherine Llewellyn-Smith – Vivienne S. McCabe (2008): What is the attraction for exchange students: The host destination or host university? Empirical evidence from a study of an Australian university, *International Journal of Tourism Research*, vol.10, no.6, pp. 593-607.
- Charles F. Manski – David A. Wise (1983): *College choice in America*, Harvard University Press, Cambridge.
- Cristof Van Mol (2021): Exploring explanations for the gender gap in study abroad: a case study of the Netherlands. *High Educ.* 83, pp. 441–459. doi: 10.1007/s10734-020-00671-7
- Csiszárík-Kocsir Ágnes – Varga János – Garai-Fodor Mónika (2021): A múlt és a jelen pénzügyi válságainak ismerete a pénzügyi oktatás függvényében, *Pénzügyi Szemle*, vol. 66, no. 2, pp. 215-234.
- David W. Chapman (1981): A model of student college choice, *Journal of Higher Education*, vol.52, pp. 490-505.
- Deborah Faye Carter (1999): The impact of institutional choice and environments on African American and white students' degree expectations, *Research in Higher Education*, vol.40, no.1, pp. 17-41.
- Demetris Vrontis – Alkis Thrassou – Yioula Melanthiou (2007): A contemporary higher education student-choice model for developed countries, *Journal of Business Research*, 60 pp. 979-989
- Dennis E. Clayson – Debra A. Haley (2005): Marketing models in education: Students as customers, products, or partners. *Marketing Education Review*, Vol.15. No. 1. pp. 1-10.
- Dino Cinel (1991): *The national integration of Italian return migration, 1870-1929*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Don Hossler – John M. Braxton – Georgia Coopersmith (1999) In: Smart J, editor. Understanding student college choice, *Higher education: handbook of theory and research*, vol. 4. New York, NY: Agathon
- Ernst Georg Ravenstein (1885): The laws of migration, *Journal of the statistical society of London*, vol.48, no.2, pp. 167-235.
- Fara Azmat – Angela Osborne – Karen Le Rossigno – Uma Jogulu – Ruth Rentschler – Ian Robottom – Vanaja Malathy (2013): Understanding aspirations and expectations of international students in Australian higher education. *Asia Pacific Journal of Education*, Vol. 33, No. 1. 2013. pp. 97-111.
- Felix Maringe – Steve Carter (2007): International students' motivations for studying in UK HE, *International Journal of Education Management*, vol.21, no.6, pp. 459-475.
- Filep Bálint – Lukács Eszter (2021): A Széchenyi István Egyetem nemzetköziesítése a világjárvány előtt és után. *Polgári Szemle* 17: 1-3, pp. 30-49
- Garai-Fodor Mónika – Csiszárík-Kocsir Ágnes (2018): Értékrendalapú fogyasztói magatartásmodellek

- érvényessége a Z- és Y-generáció pénzügyi tudatossága esetén, *Pénzügyi Szemle*, vol. 63, no. 4, pp. 518-536.
- Garai-Fodor Mónika – Varga János – Csiszárik-Kocsir Ágnes (2021): Correlation between Generation Z in Hungary and the Motivating Factors to Do Volunteer Work in a Value-Based Approach, *Sustainability*, 13:20, 11519
- Gregory A. Jackson (1982): Public efficiency and private choice in higher education. *Educ Eval Policy Anal* 4/2.
- Guido Dorigo – Waldo Tobler (1983): Push-pull migration law, *Annals of the Association of American Geographers*, vol.73, no.1, pp. 1-17.
- Hee Sun Kim – Janet H. Lawrence (2021): Who studies abroad? Understanding the impact of intent on participation. *Res. High. Educ.* 62, pp. 1039-1085. doi: 10.1007/s11162-021-09629-9
- Honvári János (2012): Migrációs potenciál és a potenciális tanulási migráció. Hazai hallgatók külföldi tanulási szándékai. *Tér és Társadalom* 26 (3), pp. 93-113 doi: 10.17649/TET.26.3.2058.
- James C. Hearn (1984): The relative role of academic, ascribed and socioeconomic characteristics in college destination, *Sociology of Education*, vol.57, pp. 22-30.
- Janik Henrietta – Naárné Tóth Zsuzsanna (2021): A Stipendium Hungaricum program szerepe a magyar agrár-felsőoktatás nemzetköziesítésében=The Role of the Stipendium Hungaricum Program in the Internationalisation of Hungarian Agricultural Higher Education. *Külgügyi Szemle*, 20 (4). pp. 184-202. ISSN 1587-9089 (nyomatott); pp. 2060-4904 (elektronikus)
- Janik Henrietta – Naárné Tóth Zsuzsanna (2021): Macroeconomic indicators and student mobility: a case study of the African countries most actively involved in FAO student mobility, *Economic Annals* XXI. Vol 190 (5-6(2)) pp. 75-85 DOI: 10.21003/ea.v190-07
- Jasvir Kaur Singh – Jan Schapper – Jack Gavin (2014): The importance of place for international students' choice of university: a case study at a Malaysian university, *Journal of Studies in International Education*, vol.15, no.5, pp. 463-474.
- Jennifer A. Pope – Carol M. Sanchez – Kevin Lehnert – Alexandra S. Schmid (2014): Why do Gen Y students study abroad? Individual growth and the intent to study abroad. *J. Teach. Int. Bus.* 37, pp. 1-38. doi: 10.36366/frontiers.v33i2.534
- Joanna Elizabeth Crossman – Clarke Marilyn (2010): International experience and graduate employability: Stakeholder perceptions on the connection, *Higher Education*, vol.59, pp. 599-613.
- Kátai Henrietta – Naárné Tóth Zsuzsanna (2020): Mobilitási hajlandóság és területi irányai a Szent István Egyetemen In: Horváth, Bálint; Kápolnai, Zsombor; Földi, Péter (szerk.) *Közigazdász Doktoranduszok és Kutatók VI. Nemzetközi Téli Konferenciája: Konferenciakötet* Budapest, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2020) pp. 170-178.
- Keczer Gabriella (2016): Felsőoktatás Kínában 2.: Decentralizáció, piacositás, privatizáció és nemzetközi nyitás. *Közép-Európai Közlemények*, Vol. 9, No. 1, 2016. pp. 147-157.
- Kéri Anita (2016): A magyar felsőoktatásban tanuló külföldi hallgatók motivációjának vizsgálata. *E-CO-NOM*, Vol. 5, No. 1. pp. 36-50. p. 49.
- Kéri Anita (2019): Nemzetközi hallgatói motivációk, elvárások, elégedettség és lojalitás. Kvalitatív longitudinális kutatás a Szegedi Tudományegyetemen mesterszempézt végzett hallgatók körében. *Vezetéstudomány*, Vol. 50, No. 1. pp. 41-53.
- Kovács István Vilmos – Tarrósy István (2017): Internationalisation of higher education in a global world In: Egetenmeyer, Regina; Guimarães, Paula; Németh, Balázs (szerk.) *Joint Modules and Internationalisation in Higher Education. Reflections on the Joint Module „Comparative Studies in Adult Education and Lifelong Learning”* Frankfurt am Main, Németország: Peter Lang Verlag (2017) 196 p. pp.39-52.14p. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/27245>
- Kovács Zsolt – Vasa László (2020): A statikus paraméterek és a tényezőmátrix dinamikus geopolitikai hatása konvertálása az innovációs környezet fejlesztésével Szingapúrban In: Dőry, Tibor (szerk.) *Új paradigmák a vállalatokkal való egyetemi együttműködésben*, pp. 22-33.
- Laura W. Perna (2006): Studying College Choice: A Proposed Conceptual Model, J.C. Smart (ed), Higher Education: *Handbook of theory and research*, vol. XXI, pp. 91-157.
- Liang-Hsuan Chen (2007): East-Asian Students' Choice of Canadian Graduate Schools, *International Journal of Educational Advancement*, 74, pp. 271-306
- Linh Tong (2020): Higher education internationalization and diplomacy: Successes mixed with challenges. A case study of Hungary's Stipendium Hungaricum scholarship program *Hungarian Education Research Journal* 10 4, pp. 382-400 DOI: 10.1556/063.2020.00036
- Lucy Zheng (2014): Antecedents to international student inflows to UK higher education: A comparative

- analysis, *Journal of Business Research*, vol.67, pp.136-143.
- Lukács Eszter – Völgyi Katalin – Filep Bálint – Kovács Zsolt (2020): A „Keleti nyitás” politika a magyar felsőoktatás és a Széchenyi István Egyetem nemzetköziesítésében. *Külgügyi Szemle* 19 (1) pp. 80-104.
- Lukovics Miklós – Zuti Bence (2014): Egyetemek a régiók versenyképességének javításáért: „negyedik generációs” egyetemek? *Tér és Társadalom*, Vol. 28, No. 4, 2014. pp. 77-96.
- Malota Erzsébet – Gyulavári Tamás (2018): A magyar kultúraszemélyiség észlelésének különbségei a magyarok és a külföldiek között. *Turizmus Bulletin*, Vol. 18, No. 2, 2018. pp. 4-11.
- Margaret A. Miller (2008): The privileges of the parents. *Change* 40, pp. 6-7. doi: 10.3200/ chng.40.1.6-7
- Mario Raposo – Helena Alves (2007): A model of university choice: An exploratory approach
- Mark H. Salisbury –Michael B. Paulsen –Ernest T. Pascarella (2010): To see the world or stay at home: applying an integrated student choice model to explore the gender gap in the intent to study abroad. *Res. High. Educ.* 51, pp. 615–640.
- Mary. E. McMahon (1992): Higher education in a world market An historical look at the global context of international study. *Higher Education*, Vol. 24, No. 4, 1992. pp. 465-482.
- Mathew Joseph – Beatriz Joseph (1998): Identifying needs of potential students in tertiary education for strategy development, *Quality Assurance in Education*, vol.6, no.2, pp. 90-96.
- Maxine Gallander Wintre – Abirami Kandasamy – Saeid Chavoshi – Lorna Wright (2015): Are International Undergraduate Students Emerging Adults? Motivations for Studying Abroad. *Emerging Adulthood*. 2015;3(4):255-264. doi:10.1177/2167696815571665
- Mercedes Marzo-Navarro – Marta Pedraja-Iglesias – M. Pilar Rivera-Torres (2005): Measuring customer satisfaction in summer courses, *Quality Assurance Education*, vol.13, no.1, pp. 53-65.
- Michel Beine – Romain Noël – Lionel Ragot (2014): Determinants of the international mobility of students. *Economics of Education Review*, No. 41, 2014. pp. 40-54.
- Mike Byram – Fred Dervin (2009): *Students, staff and academic mobility in higher education*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge
- Ming Yu Cheng – Amir Mahmood – Peik Foong Yeap (2013): Malaysia as a regional education hub: a demand-side analysis, *Journal of Higher Education Policy and Management*, vol.35, no.5, pp. 523-536.
- Nattavud Pimpa (2002): *Marketing of international education: The influence of normative referents on Thai students' choices of international education*, Doctoral Thesis, Monash University.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2021): *Education at a Glance 2021*. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>
- Oliver Bracht – Constanze Engel – Kerstin Janson – Albert Over – Harald Schomburg – Ulrich Teichler (2006): The professional value of Erasmus mobility. *International Centre of Higher Education Research*, University of Kassel, Germany
- Pavluska Valéria (2010): A marketingelmélet új irányjai a felsőoktatási marketing megalapozásában. In: Töröcsik M., Kuráth G. (szerk.): *Egyetemi marketing, marketing a felsőoktatásban*, Pécs, Pécsi Tudományegyetem, pp. 69-86.
- Peter Bodycott (2009): Choosing a higher education study abroad destination- What mainland Chinese parents and students rate as important, *Journal of Research in International Education* vol.8, no.3, pp. 349-373.
- Philip G. Altbach (1991): Impact and adjustment: Foreign students in comparative perspective, *The International Journal of Education and Educational Planning: Special Issues on Higher Education and the Flow of Foreign Student*, vol.21, no.3, pp. 305-323.
- Philip Kotler – Karen Fox (1995): *Strategic marketing for educational institutions*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Pierre Bourdieu (1986): The forms of capital. in J.G. Richardson, (ed) *Handbook of theory and research for sociology of education*, pp. 241-260.
- Pomázi István (2020): A COVID-19-járvány rendszerszintű következményei, tanulságai és lehetséges kiutak *Külgügyi szemle* 19. 3-12. https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2020.4.01
- Pupp Zsuzsanna – Filep Bálint (2021): The impact of global socio-economic changes on the regional role of universities. *Economic Annals-XXI* 190:5-6, pp. 33-47. doi: 10.21003/ea.V190-04
- Rajika Bhandari (2019): Global student and talent flows: Reexamining the brain drain equation. *International Higher Education*, No. 99. pp. 6-7.
- Rámháp Szabolcs – Nagy Dávid – Ország Ákos – Rechnitzer János – Filep Bálint (2017): Career choice motivation of high school students in context with changing higher education in knowledge economy.

- Poslovna Izvrstnost / Business Excellence* 11:2, pp. 23-37. doi: 10.22598/pi-be/2017.11.2.23
- Randi I. Kim – Suzan B. Goldstein (2005): Intercultural attitudes predict favorable study abroad expectations of U.S. college students. *J. Stud. Int. Educ.* 9, pp. 265–278. doi: 10.1177/1028315305277684
- Rodney Arambewela – John Hall (2013): The international effects of the internal and external university environment, and the influence of personal values, on satisfaction among international postgraduate students, *Studies in Higher Education*, vol.38, no.7, pp. 972-988.
- Russel King – Enric Ruiz-Gelices (2003): International student migration and the European ‘year abroad’: Effects on European identity and subsequent migration behaviour. *International Journal of Population Geography*, 3., pp. 229-252. <http://doi.org/dqwczg>
- Slethaug Gordon –Manjula Jesilin (2012): The business of education: Improving international student learning experiences in Malaysia, *World Journal of Social Sciences*, vol.2, no.6, pp. 179-199.
- Stephen Wilkins – Melodena Stephens Balakrishnan – Jeroen Huisman (2012): Student choice in higher education: Motivations for choosing to study at an international branch campus, *Journal of Studies in International Education* vol.16, no.5, pp. 413-433.
- Steve Brammer – Timothy Clark (2020): COVID-19 and management education: Reflections on challenges, opportunities, and potential futures. *British Journal of Management*, 31(3), 453–456. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12425>
- Sue Robson – Monne Wihlborg (2019): Internationalisation of higher education: Impacts, challenges and future possibilities. *European Educational Research Journal*, Vol. 18, No. 2. pp. 127-134. DOI: 10.1177/1474904119834779
- Syed Zamberi Ahmad – Frederick Robert Buchanan (2017): Motivation factors in students decision to study at international branch campuses in Malaysia- *Studies in Higher Education* 42:4, 651-668, DOI: 10.1080/03075079.2015.1067604
- Terra Gargano (2009): (Re)conceptualizing International Student Mobility The Potential of Transnational Social Fields. *Journal of Studies in International Education* 13 (3), pp. 331-346.
- Terry Gatfield – Ching-huei Chen (2006): Measuring student choice criteria using the theory of planned behaviour: The case of Taiwan, Australia, UK and USA, *Journal of Marketing Higher Education*, vol.16, no.1, pp. 77-95.
- Tim Mazzarol – Geoffrey Soutar (2002): „Push-pull” factors influencing international student destination choice, *International Journal of Educational Management*, 16 2, pp. 82-90
- Tóth Eszter – Kiss Marietta (2017): A külföldi hallgatók elégedettségi felmérése a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán. *Debreceni Szemle*, Vol. 25, No. 4. pp. 499-511.
- UNESCO (2020): Global flow of tertiary-level students. Retrieved October 5, 2020, from *UNESCO Institute for Statistics*: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>.
- Vasa László – Alexandra Angeloska (2020): Foreign direct investment in the Republic of Serbia: Correlation between foreign direct investments and the selected economic variables. *Journal of International Studies*, 13 (1), 170-183. doi:10.14254/2071-8330.2020/13-1/11
- Vasa László – Spaller Endre – Tömböly Teodóra (2014): Felsőoktatási innovációs kihívások. In: Tompos Anikó, Ablonczyné Mihályka Lívya (szerk.): *A tudomány és a gyakorlat találkozása. Kautz Gyula Emlékkonferencia*. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2014. pp. 1-11.
- Vidis Rajiv Yeravdekar – Gauri Tiwari (2014): Internationalization of higher education and its impact on enhancing corporate competitiveness and comparative skill formation. *Precedia – Social and Behavioral Sciences* 157 (2014). pp. 203-209.
- Vinogradov Szergej – Fekete-Farkas Mária – Tóth-Naár Zsuzsanna (2015): Determinants of the Labor Market Success of students graduated in Szent István University in Hungary, In: Vadyba: *Journal of management* 27: 2 pp. 27-31.
- William H. Sewell – Vimal P. Shah (1968): Social class, parental encouragement and educational aspirations, *American Journal of Sociology*, vol.73, no.5, pp. 559-572.
- William H. Stewart (2020): Seoul destination: A mixed-methods study on the pull factors of inbound exchange students at a Korean university. *Forum Int. Res. Educ.* 2020, 6, pp. 58-82.
- William. H. Sewell – Robert. M. Hauser – Wendy C. Wolf (1980): Sex, schooling and occupational status, *American Journal of Sociology*, vol.86, pp. 551-583.
- Yun Yue – Jinjin Lu (2022): International Students’ Motivation to Study Abroad: An Empirical Study Based on Expectancy-Value Theory and Self-Determination Theory. *Frontiers in Psychology*. 2022; 13:841122. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.841122. PMID: 35401387; PMCID: PMC8984802.